

AZ IDŐMÉRTÉKES VERSELÉS

Európában **három verselési rendszer** honosodott meg:

1. időmértékes (görög-római), rímtelen
2. gondolatrítmusos (héber), rímtelen
3. nyugat-európai:
 - ütemhangsúlyos, rímes,
 - időmértékes-rímes

Az időmértékes verselés szabályai:

- **rímtelen,**
- **a rövid és hosszú szótagok szabályos váltakozására épül**
- **lényege, hogy a szövegben vagy csak emelkedő vagy csak ereszkedő verslábak vannak, ez adja a szabályos ritmust**

Rövid a szótag , ha:

- benne rövid a magánhangzó, s utána csak egy rövid mássalhangzó következik.
U U U
fa, fa-lon

Hosszú a szótag, ha:

- benne rövid a magánhangzó, de utána hosszú vagy több mássalhangzó következik.
– – – – U
hall , hallottam, hogy
- benne hosszú a magánhangzó.
– –
lő, fáj

Az időmértékes verselés legkisebb egysége az egy **mora**, amely egy rövid (U) szótagnak felel meg. A szótagok állandó kapcsolatát verslábnek hívjuk. Megkülönböztetünk emelkedő és ereszkedő verslábakat. Az emelkedő verslábak hosszú szótagra végződnek, az ereszkedőek rövidre.

emelkedő verslábak			ereszkedő verslábak		
jambus	U –	anyám	trocheus	– U	tudta
anapesztus	U U –	anyukám	daktilus	– U U	tudtad-e
ionicus a minore	U U – –	anyukámról	pirrichius	U U	pici
chorijambus	– U U –	édesanyám			

Semleges versláb a spondeus: – – , amely mind ereszkedő, mind emelkedő ritmikájú szövegben előfordulhat.

SORFAJTÁK

időmértékesek: hexameter, pentameter, disztichon, leoninus= rímes disztichon, anakreóni sorok, nibelungi sor, drámai jambus, szapphói sor, adoniszi sor, nagy alkaioszi sor, kis alkaioszi sor, aszklepiádészi sor, glykoni sor, alexandrin

ütemhangsúlyosak: ősi nyolcas (felező nyolcas), felező tizenkettős

IDŐMÉRTÉKES SORFAJTÁK

A HEXAMETER

A hexameter („hatmértékű”) időmértékes sorfajta, amelyben daktilus | – U U | és spondeus | – – | fordul elő. **Az 5. versláb mindig daktilus.**

– U U | – – | – – | – U U | – U U | – – |

Fér fiu ról szólj né kem, múzsa, ki sok fe le boly gott

(Homérosz: Odüsszeia)

Meghaltál-e? vagy a kezedet görcs bántja, imádott
Jankóm, vagy feledéd végkép, hogy létezem én is?
Vagy mi az ördög lelt?... híred sem hallja az ember.

Petőfi Sándor : *Levél Arany Jánoshoz*

Roskad a kásás hó, cseperészget a bádogeresz már,
elfeketült kupacokban a jég elalél, tovatűnik,
buggyan a lé, a csatorna felé fodorul, csereg, árad.
Illan a könnyű derű, belereszket az égi magasság
s boldog vágy veti ingét pírral a reggeli tájra.

József Attila : *Flóra -1. Hexaméterek*

Vass Judit: Prozódiai gyakorlatok

A PENTAMETER

A pentameter („ötmértékű”) öt verslábból álló sorfajta. Daktilus | – u u | és spondeus | – – | lehet benne. A sor közepén egy fél láb után cezúra (szünet) van: | |. A sor egy fél lábra végződik: –

– u u | – u u | – | | – u u | – u u | –

Tóth Gyula bá-do-gos és víz-ve-ze-ték-sze-re-lő

(Weöres Sándor: Az éjszaka csodái)

A DISZTICHON

A disztichon időmértékes **sorpár**. Egy hexameterből és egy pentameterből áll, az epigrammák gyakori versmértéke.

Szimonidész: A thermopülai hősök sírfelirata

Itt fekszünk, Vándor, vidd hírül a spártaiaknak:

Megcselekedtük, amit | | megkövetelt a haza.

Kölcsey Ferenc: Huszt

Bús düledékeiden, Husztnak romvára, megállék;

Csend vala, felleg alól | | szállt fel az éjjeli hold.

Szél kele most, mint sír szele kél; s a csarnok elontott

Oszlopi közt lebegő | | rémalak inte felém.

LEONINUS (rímes disztichon)

Sűrűn csillan a villám, bús szemed isteni csillám

Míg künn csattan az ég, csókom az ajkadon ég.

Babits Mihály: Új leoninusok

ANAKREÓNI SOROK

ANAKREÓN: TÖREDÉK A HALÁLRÓL

u u – – / u u – – / u u – – / u u – – / anakreóni sor

A halánték/ deres immár,/ a haj őszül/koponyámon,
fiatalságom elillant, feketéllnek fogaim már,

fordította: Radnóti Miklós

CSOKONAI VITÉZ MIHÁLY : A BOLDOGSÁG

u – /u – /u – / – anakreóni sor

Most jáz/minos/ lugas/ ban,
E nyári hűvös estvén,
Lillámmal ülök együtt:
Lillám velem danolgat
És csókolódva tréfál,
Míg barna szép hajával
Zefir susogva játszik.

NIBELUNGI SOR (nibelungizált alexandrin) : A középkori keletkezésű (XIII. századi) *Nibelung-ének* sorformája. Elvileg hetes jambus, de a gyakorlatban a negyedik versláb csonka.

u – /u – /u – / – // – – / – – /u – / – nibelungi sor

Bolond ki földre rogyván // fölkél/ és új/ ra lép/ ked,
S vándorló fájdalomként mozdít bokát és térdet
De mégis útnak indul mint akit szárny emel,
Hiába hívja árok maradni úgyse mer. (Radnóti Miklós: *Erőltetett menet*)

DRÁMAI JAMBUS („blank verse”)

u – /u – / u – /u – /u – /–

’To be/or not/ to be/ that is/ the ques/tion.’

(Shakespeare: *Hamlet*)

Midőn ezt írtam, tiszta volt az ég

Zöld ág virított a föld ormain

(Vörösmarty Mihály: *Előszó*)

Hová lépsz most, gondold meg, oh tudós,

Az emberiségnek elhányt rongyain

Komor betűkkel, mint a téli éj,

Leírva áll a rettentő tanulság:

(Vörösmarty Mihály: *Gondolatok a könyvtárban*)

ALEXANDRIN

U – U – U – // U – U – U –

Az **alexandrin** különböző, egymással rokon nyugat-európai sorfajták magyar elnevezése. E sorfajták többsége **12 szótagú**, de egyes sorok 13 vagy 14 szótagból is állhatnak. Lejtésük általában **jambikus**.

Jártál-e mostanában | a csendes tarlón este,

Mikor csillaggal ékes | a roppant, tiszta tér,

(Tóth Árpád: *Őszi kérdés*)

ÜTEMHANGSÚLYOS SORFAJTÁK

FELEZŐ (VAGY ŐSI) NYOLCAS

Fent az égen | ragyogó nap
Csillanó tük | rén a tónak
Mint az árnyék | ring a csónak. (Vajda János: Nádas tavon)

FELEZŐ TIZENKETTŐS (páros rímű tizenkettős= sorpár)

Tüzesen süt le a nyári nap sugára
Az ég tetejéről a juhászbojtárra. (Petőfi Sándor: János vitéz)

Mint ha pásztortűz ég | őszi éjszakákon,
Messziről lobogva | tenger pusztaságon: (Arany János: Toldi)

STRÓFÁK (Versszakok)

SZAPPHÓI STRÓFA (Berzsenyi Dániel: Osztályrészem)

– u / – – / – // u u / – u / – – szapphói sor

Partra/ szállot/tam. // Levo/nom vi/torlám.

A szelek mérgét nemesen kiálltam.

Sok Charybdis közt, sok ezer veszélyben

– uu / – u adoniszzi sor

Izzada / orcám.

Béke már részem: lekötöm hajómat,

Semmi tündérvélem soha fel nem oldja.

Oh te, elzárt hely, te fogadd öledbe

A heves ifjút!

Vass Judit: Prozódiai gyakorlatok

ALKAIOSZI STRÓFA (Berzsenyi Dániel: *A magyarokhoz I.*)

– – /u – / – // –/u u – / u – nagy alkaioszi sor

Romlás/nak in/dult// haj/dan erős / magyar!

Nem látod, Árpád vére miként fajul?

Nem látod a bosszús egeknek

– u u / – // u u / – u / – u kis alkaioszi sor

Ostora it // nyomo/rult ha/zádon?

Nyolc századoknak vérzivatarja közt

Rongált Budának tornyai állanak,

Ámbár ezerszer vak tüzedben

Véreidet, magadat tiportad.

ASZKLEPIÁDÉSZI STRÓFA (Berzsenyi Dániel: *A közelítő tél*)

– – / – u u / u // – uu / – u / u aszklepiádészi sor

Hervad/ már lige /tünk,// s dí szei / hulla/ nak,

Tarlott bokrai közt sárga levél zörög.

Nincs rózsás labyrinthe, s balzsamos illatok

– – / – u u / – u / u glykoni sor

Közt nem / lengedez/ a Ze /phyr.

Nincs már symphonia, s zöld lugasok között

Nem bűg gerlice, és a füzes ernyein

A csermely violás völgye nem illatoz,

S tükrét durva csalét fedi.